

MIEJSCA PAMIĘCI

Radomsko - Muzeum Regionalne im. Stanisława Sankowskiego Oświata

OŚWIATA

Początki rozwoju oświaty w Radomsku ze względu na brak źródeł są mało znane. Można zakładać, że już w XIV wieku funkcjonowała na dość wysokim poziomie, bowiem w latach 1343-46 znany był kanonik wileński - Jan z Radomska. Rocznik Geograficzny podaje że istniała tutaj szkoła, po ukończeniu której młodzież wyjeżdżała na wyższe studia do Krakowa. W 1400 roku słuchaczami z Radomska byli: Mikołaj syn Janusza, Jakub syn Jana, Stefan syn Jakuba. Przez cały XV wiek krakowską wszechnicę ukończyło kilku radomszczan, m.in. Tomasz syn Jakuba - notariusz publiczny i Antoni z Radomska - wynalazca mnemotechniki, nowej metody zapamiętywania. W albumie studentów Akademii Krakowskiej w latach 1490-1606 widnieje 72 studentów z Radomska. Następne lata przyniosły upadek oświaty.

akta miejskie z 1808 roku informują o szkole elementarnej przy ulicy Kaliskiej, której założycielem i opiekunem był ksiądz Henryk Dąbrowski. W 1865 roku nauczycielem był Franciszek Ościak.

Na mocy ustawy z 1859 roku w Radomsku powstała Szkoła Roinicza, pierwsza rządowa szkoła w ówczesnej guberni warszawskiej. Pod jej budowę przeznaczono folwark przy ulicy Brzednickiej. Podstawę nauczania stanowiły zajęcia praktyczne w gospodarstwie rolnym. Pierwszym kierownikiem szkoły był Dionizy Ruszkowski, a od 1862 do likwidacji placówki w 1868 - Jan Budziński. Szkoła Roinicza, choć istniała tylko dziesięć lat, stanowiła jedyny ośrodek postępu rolniczego na tym terenie i wniosła trwałe wartości w rozwój miejscowej gospodarki rolnej.

W 1862 roku nacelnikiem rządu cywilnego w Królestwie Polskim został, mianowany przez cara, Aleksander Wielopolski, który wprowadził wiele reform, m.in. przywrócił prawo nauczania języka polskiego i zlecił odbudowę szkolnictwa. Dla oświaty polskiej, gnębionej represjami po upadku powstania styczniowego, powstały nowe warunki. Władze chętnie udzielały pozwoleń na zakładanie szkół prywatnych.

29 maja 1862 roku Feliks Fabiani otrzymał pozwolenie na utworzenie dwuklasowej prywatnej pensji męskiej, rozszerzonej później do pięcioklasowej. Pensja przygotowywała uczniów do III klasy gimnazjum rządowego. Początkowo mieściła się w dzierżawionym lokalu przy ulicy Żabiej, potem przy ulicy Długiej w domu zakupionym przez Fabianiego od hrabiów Ostrowskich. Feliks Fabiani całą nieruchomość adoptował na potrzeby szkoły i rozbudował o piętrowy budynek z oficyną. Zmarł 11 marca 1904 roku.

W 1907 roku komitet powołany przez Koło Polskiej Macierzy Szkolnej rozpoczął starania o pozyskanie placu pod budowę szkoły im. F. Fabianiego. Wkrótce jednak prace Koła zawieszono, a komitet rozwiązano. Społeczne gimnazjum im. Feliksa Fabianiego otwarto dopiero w 1921 roku.

W latach 1866-1902 istniała w Radomsku prywatna trzyklasowa szkoła żeńska Tekli Rzeszotarskiej-Gwoździk, do której uczęszczały uczennice różnych wyznań.

W 1896 roku Lucyna Paszewska otworzyła przy ul. Powiatowej dwuklasową pensję żeńską, przejętą i przekształconą w 1903 w pensję czteroklasową przez Marię Marzantowicz. Placówkę w 1914 roku odkupiła Jadwiga Chomicz. Szkoła miała swoją siedzibę przy Placu 3-go Maja. Oprócz czterech klas początkowych uruchomiono klasy wyższe, w których uczyła dobrze wykształcona kadra nauczycielska. W 1923 roku Ministerstwo WRIOP przyznało szkole Jadwigi Chomicz niepełne prawa gimnazjum państwowego. Liczba uczennic pozostawała na poziomie ok. 250 osób. Dziewczęta, wraz z uczniami z Gimnazjum Męskiego Stanisława Niemca, organizowały wystawy plastyczne, przedstawienia, akademie okolicznościowe. Na terenie szkoły działały koła zainteresowań, Hufiec Szkolny Organizacji Przystosowania Kobiet do Obrony Kraju oraz chór prowadzony przez Jana Fotygo. Z czasem pojawiły się problemy finansowe, pogarszały się warunki lokalowe i sanitarne. W wyniku licznych protestów rodziców i skarg uczennic kuratorium przeprowadziło wizytację. Szkołę zamknięto 24 września 1937 roku, a uczennice przeniesiono do Gimnazjum matematyczno-przyrodniczego im. Feliksa Fabianiego.

W 1903 roku powstała żydowska szkoła elementarna.

W 1905 na żądanie robotników utworzono dwie szkoły fabryczne przy zakładach Thoneta i Kohna.

W tym samym roku rozpoczęła działalność prywatna szkoła męska Antoniego Żylińskiego, która stanowiła kontynuację pensji Feliksa Fabianiego. Początkowo mieściła się na ulicy Długiej w domu Fabianiego, a w styczniu 1910 roku została przeniesiona na ulicę Strzałkowską. Działała do 1919 roku.

Stanisław Niemiec był twórcą i kierownikiem pierwszego w Radomsku Gimnazjum Męskiego, które rozpoczęło swą działalność 20 października 1915, najpierw w budynku przy ul. Bugaj 6, następnie przy ul. Częstochowskiej 7/9 (dziś ul. Piłsudskiego). Szkoła szybko stała się wiodącą placówką oświatową w mieście. Funkcjonowała do 1933 roku.

W okresie międzywojennym w Radomsku działało również ośmioletnie Gimnazjum Koedukacyjne Żydowskie o profilu humanistycznym, Ludwika Weintraub. Choć założone zostało w 1921, to w rzeczywistości istniało od 1917 roku. Przez cały okres funkcjonowania do gimnazjum uczęszczało średnio ok. 160 osób.

Wielu mieszkańców Radomska było zatrudnionych w przemyśle, handlu i rzemiośle. Istniała więc potrzeba tworzenia szkół zawodowych. W 1918 roku została założona przez Juliusz Surrackiego (przy ulicy Żabiej 5) 3-klasowa wieczorowa szkoła handlowa męska przy Stowarzyszeniu Kupców Polskich w Warszawie. W 1924 roku rozpoczęła działalność 3-klasowa Koedukacyjna Szkoła Handlowa Polskiej Macierzy Szkolnej w Radomsku. Młodzież przyjmowano na podstawie świadectwa ukończenia siedmioletniej szkoły powszechnej lub trzech klas gimnazjum. Szkoła nie miała własnej siedziby i funkcjonowała dzięki uprzejmości gimnazjów: Feliksa Fabianiego i Stanisława Niemca. Lekcje „handlowe” odbywały się popołudniami między 15.00 a 20.00. Dopiero w roku szkolnym 1928/29 Magistrat przeznaczył na potrzeby szkoły budynek przy ul. Reymonta 26. W 1938 roku szkołę zreorganizowano; nauka w niej trwała cztery lata. Nazwę zmieniono na Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Macierzy Szkolnej. Funkcjonowało do wybuchu II Wojny Światowej.

Szkoła uczniów szkoły Feliksa Fabianiego w pierwszym roku istnienia, rok szkolny 1862/63

Grupa uczniów oraz dwóch nauczycieli szkoły F. Fabianiego, pocz. XX w.

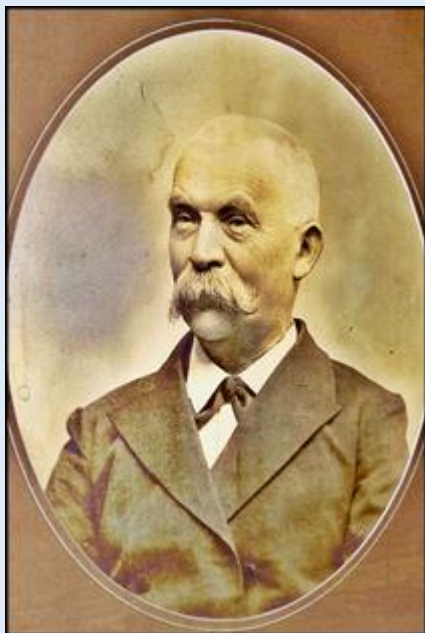

Gimnazjum społeczne im. F. Fabianiego, ul. Stanica, okres międzywojenny

Świadectwo szkolne Stefana Polubi
z ucznia Szkoły Prywatnej Męskiej Antoniego Żylińskiego, 1920

PORTRET FELIKSA FABIANIEGO

ok. 1904

Feliks Franciszek Fabiani,
syn Tomasza i Salomei z Szawłowskich,
urodził się 22 maja 1838 roku
w Krzepicach koło Częstochowy,
zmarł 11 marca 1904 roku.

pierwsi maturzyści w Radomsku, 29 czerwca 1919, siedzi drugi i lewy dyrektor Stanisław Nemeš.

Inspektor Szkolny w Radomsku

Zawiadamia, że młodzież, która w czasie okupacji niemieckiej ukończyła szkołę powszechną, obowiązana jest uzupełnić swe wiadomości z zakresu historii i geografii. Celem umożliwienia młodzieży uzupełnienia tych braków, organizuje się przy szkołach

UZUPEŁNIAJĄCE KURSY Z HISTORII I GEOGRAFII.

Kierownictwa szkół powszechnych udzielają informacji i przyjmują zapisy w godzinach urzędowych.

Nauka odbywa się w dniach oznaczonych przez kierownictwa szkół od godz. 18 do 20.

Radomsko, dnia 26 maja 1945.

Włodzisław Pucik w Radomsku

INSPEKTOR SZKOLNY W RADOMSKU

Dla tych wszystkich, którzy pragną ukończyć 7-klasową Szkołę Powszechną i otrzymać świadectwo—Inspektorat Szkolny organizuje

Prywatną Wieczorową Szkołę Powszechną dla Dorosłych w Radomsku

Nauka w terminie przyspieszonym w godzinach wieczorowych.

Zapisy do wszystkich klas szkoły powszechniej przyjmuje i bliższych informacji udziela Kierownik Szkoły ob. J. Strzelichowski codziennie od godz. 17 do 18 w kancelarii szkoły na Bugaju (I piętro).
Początek nauki w dniu 27 marca b.r.

Uczennice Szkoły Kroju i Szycia Kassylidy Katuszewskiej-Stefańczykowej (siedzi w środku) w okresie dwudziestolecia międzywojennego

CENZURA

Stefana Półtoli ucznia III oddziału klasy Szkoły Prywatnej

Męskiej Antoniego Żylińskiego dawniej Feliksa Fabianiego za kwartał II roku 1906

Sprawowanie 5 Uwaga 4 Pilność 4 Postępy w naukach okazał następujące:

w nauce religii i moralności	<u>5</u>
„ języku polskim	<u>3</u>
„ „ rosyjskim	<u>3</u>
„ „ francuskim	<u>2 (dwa)</u>
„ „ niemieckim	<u>3</u>
„ arytmetyce	<u>3</u>
„ geometrii	<u>4</u>
„ fizyce	<u>3</u>
„ algebrze	<u>3</u>
„ geografii	<u>3</u>
„ histor. Pol.	<u>4</u>
„ histor. staroż.	<u>3</u>
„ histor. Ros.	<u>4</u>
„ naukach przyr.	<u>4</u>
„ pogawędkach	<u>4</u>
„ kaligrafii	<u>4</u>
„ rysunkach	<u>3</u>
„ kreśleniu	<u>4</u>

Znaczenie stopni:

5	oznacza	celująco
4	„	dobrze
3	„	dostatecznie
2	„	niedostatecznie
1	„	malo.

Opuścił lekcję godzin 4 Lekcje rozpoczynają się dnia 7 stycznia r. 1906

Noworadomsk, dnia 22 grudnia roku 1906

Podpis rodziców

Przełożony

A. Tytko

Świadectwo szkolne Stefana Półtoli
ucznia Szkoły Prywatnej Męskiej Antoniego Żylińskiego, 1906

Uczniowie Szkoły Podstawowej nr 6 Towarzystwa Przyjaciół Dzieci przy ul. Mickiewicza z polonistką p. Krzemińską, ok. 1953 r.

Uczniowie Technikum Ekonomicznego, ok. 1953 r.
W środku nauczycielka Maria Bartnik.

Uczennice VII klasy Szkoły Powszechnej im. Marii Konopnickiej.
Rok szkolny 1931/32 r.

ZARZĄD TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ DZIECI
Oddział Powiatowy w RADOMSKU

OGŁOSZENIE

Zarząd Powiatowy oraz Dyrekcja Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Podstawowego i Licealnego T. P. D. w Radomsku, ogłasza zapisy do wszystkich klas od pierwszej do dziewiątej.

Zapisy odbędą się w kancelarii szkoły przy ul. Bugaj 3 (I piętro u Ob. Semkowa), w dniach: 31 maja, 1, 2, 4, 5 i 6-go czerwca 1951 roku, w godzinach od 8 do 13-tej i od 17 do 19-tej.

Przy zapisach do klasy pierwszej należy przedłożyć świadectwo urodzenia. Przyjmowane będą dzieci urodzone w roku 1944.

Po wakacjach zapisów nie będzie.

ZARZĄD ODDZIAU T. P. D.
wz. *A. Karpisza*

DYREKCJA SZKOŁY
Gemlow

Radomsko, dnia 26 maja 1951 r.

Spis uczniów szkoły („Pensji” Fel Fabianiego w Radomsku
w pierwszym roku jej istnienia
Rok szkolny 1862/63
w szkole Fel Fabianiego w Radomsku
w pierwszym roku jej istnienia

1. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
2. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
3. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
4. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
5. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
6. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
7. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
8. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
9. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku
10. Kuczyński Jan - ojciec - pasterz w parafii św. Józefa w Radomsku

Spis uczniów szkoły Feliksa Fabianiego w pierwszym roku istnienia, rok szkolny 1862/63

Grupa uczniów oraz dwóch nauczycieli szkoły F. Fabianiego, pocz. XX w.

Gimnazjum społeczne im. F. Fabianiego, ul. Staszica, okres międzywojenny

СВИДѢТЕЛЬСТВО.

4-а классъ четвёртого учебнаго года въ училищѣ православнаго
протоіерея Маріи Марзантовичъ въ г. Новоромно.

Свѣдѣтельница **Зоя Новакowska** родившаяся 15-го мая 1878-го года
въ селѣхъ Малоземляцкыя - поступила 6-го 1911-го года
въ 4-й классъ четвёртаго учебнаго года
въ училищѣ Маріи Марзантовичъ въ г. Новоромно и окончила 1-е мая
въ 1913 году четвёртый классъ ученицей въ училищѣ православнаго
протоіерея **Зои Новакowskыи** при **Свѣдѣтельствѣ**
познаніи оцѣнокъ оцѣнками

Русскій языкъ	5
Славянскій языкъ	4
Ариѳметика	5
Исторія	4
Географія	4
Англійскій языкъ	4
Натуральныя науки	5
Религія	5
Музыка	5
Танцы	5
Рисованіе	5
Словесныя науки	4
Исторія	4
Географія	5
Англійскій языкъ	5
Натуральныя науки	5
Религія	5
Музыка	5
Танцы	5
Рисованіе	5

Въ селѣхъ Малоземляцкыи 15-го мая 1913-го года
Свѣдѣтельница **Зоя Новакowska**
въ училищѣ Маріи Марзантовичъ въ г. Новоромно
окончила 4-й классъ четвёртаго учебнаго года ученицей
въ училищѣ Маріи Марзантовичъ въ г. Новоромно и окончила 1-е мая
въ 1913 году четвёртый классъ ученицей въ училищѣ православнаго
протоіерея **Зои Новакowskыи** при **Свѣдѣтельствѣ**
познаніи оцѣнокъ оцѣнками

Содержательница училища **М. Марзантовичъ**

ŚWIADECTWO.

4-а К. przyjęła zakład naukowy 10-ego z kursom 4-letniego
progimnazjum Marii Marzantowicz w Noworomnie.

Świadek **Zoja Nowakowska** urodzona 15-ego maja 1878-ego roku
w miejscowości Malozemlaczka - wstąpiła 6-ego 1911-ego roku
do 4-ego klasy czwartego roku
w szkole Marii Marzantowicz w Noworomnie i ukończyła 1-ego maja
w 1913 roku czwartą klasę uczennicą w szkole prawosławnego
proboszcz **Zoi Nowakowskiej** przy **Świadectwie**
wiedzy ocenami ocenami

język rosyjski	5
język słowiański	4
język angielski	5
historia	4
geografia	4
matematyka	5
język naturalny	5
religia	5
muzyka	5
tańce	5
rysowanie	5
język polski	4
historia	4
geografia	5
język angielski	5
nauki przyrodnicze	5
religia	5
muzyka	5
tańce	5
rysowanie	5

W miejscowości Malozemlaczka 15-go maja 1913-ego roku
Świadek **Zoja Nowakowska**
w szkole Marii Marzantowicz w Noworomnie
ukończyła 4-ą klasę czwartego roku uczennicą
w szkole Marii Marzantowicz w Noworomnie i ukończyła 1-go maja
w 1913 roku czwartą klasę uczennicą w szkole prawosławnego
proboszcz **Zoi Nowakowskiej** przy **Świadectwie**
wiedzy ocenami ocenami

Przedłożona pensja **M. Marzantowicz**

Świadectwo ukończenia czteroklasowej pensji Marii Marzantowicz przez Zofię Nowakowską, 1913

Czteroklasowy zakład naukowy Marii Marzantowicz, 21 czerwca 1912

Rynek, budynek gimnazjum Jadwigi Chomiczówny

Półroczny wykaz cenzur.

Bartnik Tadeusz, uczeń kl. drugiej

otrzymuje za pierwsze półrocze roku szkolnego 1927/28 następujący wykaz cenzur:

Zachowanie się: *bardzo dobry*

Postać w przedmiotach nauki	
Przedmioty	Postać
w szkole religii	<i>dobry</i>
w języku polskim	<i>bardzo dobry</i>
w języku łacińskim	<i>bardzo dobry</i>
w języku niemieckim	<i>bardzo dobry</i>
w algebrze	<i>bardzo dobry</i>
w geometrii	<i>bardzo dobry</i>
w matematyce	<i>bardzo dobry</i>
w fizyce	<i>bardzo dobry</i>
w chemii	<i>bardzo</i>
w astronomii	<i>bardzo</i>
w rysunku	<i>dobry</i>
w muzyce	<i>dobry</i>
w historii	<i>bardzo</i>
w geografii	<i>bardzo</i>
w gospodarstwie domowym	<i>bardzo</i>
w wychowaniu fizycznym	<i>bardzo</i>
w sztuce	<i>bardzo</i>
w muzyce	<i>bardzo</i>

Liczba opuszczonych godzin szkolnych *2* z nich nie usprawiedliwiono

W Radomsku, dnia 30. stycznia 1928

Glennier

Tadeusz Bartnik

Władysław Górecki

Świadectwo szkolne Tadeusza Bartnika ucznia Gimnazjum Męskiego Stanisława Niemca, 1928

Zjazd absolwentek prywatnej pensji Maril Marzantowicz, 1920

Uczniowie prywatnej koedukacyjnej szkoły powszechnej Karoliny Klar, działające w dwudziestoleciu międzywojennym

Uczennice VII klasy Gimnazjum Realnego Jadwigi Chomiczówny
im. Jadwigi Królowej, ok. 1921

Uczennice Liceum Pedagogicznego w strojach szkolnych, 1958 r.

zdjęcia: *Jan Nitecki*

[POWRÓT DO STRONY GŁÓWNEJ IKONOGRAFII](#)